

SCHIMBĂRILE la FAȚĂ ale lui GEORGIAN NICOLAU

Printr-un concurs fast de împrejurări (inteligentă, dragostea mamei, sfatul părintelui Dragomir, frumusețea – ten deschis, ochi albaștrii, bunăvoința sau neglijența (!) funcționarului de la primăria din Tărtărești care îi dă certificat de orfan de război), tânărul țigan, Jorjan Nicolae (avea cinsprezece ani) este admis la Liceul Militar din Câmpina (nu Iași cum consemna un condei critic). Intrat pe poarta liceului cu noua identitate – Georgian Nicolau, adolescentul țigan termină ca șef de promoție. Aici leagă o puternică și durabilă prietenie cu Ștefan Velescu. Șef de promoție termină și Școala Superioară de Război. Tânărul ofițer al Armatei Române urcă ierarhia militară ajungând până în preajma Mareșalului. Face războiul luptând în Transnistria și pentru cucerirea Odesei. Este decorat de mai multe ori. Revenit în capitală devine comandantul adjunc al Centrului Național de Românizare. “Dezertează” de la post și “datorie” pentru a-și salva mama și pe cele două surori din lagărul de deportați în Transnistria. Mai mult, din instinct și intuiție decât din cunoaștere, văzând mersul războiului și schimbările din politica europeană, își schimbă orientarea și luând masca unei noi identități trece de partea tovarășilor de la Moskova. În “prizoneriat” la aceștia face parte din “grupul operativ român” care înființează sub îndrumarea Moskovei, din soldați români căzuți prizonier, diviziile Tudor Vladimirescu și Horia, Cloșca și Crișan. Este trimis în țară pentru “prepararea” evenimentului de la 23 august 1944. Mareșalul Antonescu este arestat și executat. Colonelul Georgian Nicolau comandă plutonul de execuție, ba mai mult, el trage cartușul fatal punând capăt vieții Mareșalului. Aici se oprește povestea despre Georgian Nicolau. Sperăm că pentru scurtă vreme!

Acesta ar fi scheletul evenimential al fabulei din romanul lui Ioan T. Morar, **Roșu și Negru**, Editura Cartea Românească, 2013.

Dar, cine este Georgian Nicolau și ce vrea el? Georgian Nicolau, pe numele său adevărat Jorjan Niculae, este un țigan din Tărtărești, cu ten deschis, cu ochi albaștri, frumos ca un efeb, inteligent, cu comportament nețigănesc. Într-un cuvânt un un copil *însemnat*. De timpuriu nutrește dorința de evadare din țigănie. Tatăl său moare la scurt timp după întoarcerea, rănit, de pe frontul primului război mondial. Pe al doilea bărbat al mamei (hoț de cai) nu-l acceptă ca tată. Mult mai târziu, într-o discuție cu preotul militar din unitatea sa, Georgian mărturisește: “- Când eram la școala primară, fiind apropiat de preotul din comuna noastră mi-am dorit să mă fac preot. Până când au trecut pe ulițele satului spre aplicație câteva formațiuni militare. Atunci mi-am spus că vreau să fiu ofițer.” Atunci, în copilărie și-a stabilit scopul vieții: “Armata o să fie adevăratul meu tată.” Cu schimbarea indentității începe aventura vieții sale. Întreaga narațiune este consacrată biografiei lui Georgian. Celelalte personaje ale romanului, sumar schițate, dar esențial sub aspectul caracterului pus în evidență prin gândire, gesturi, sunt prezente doar pentru a aduce în prim-plan pe Georgian Nicolau.

Cartea de față este un Bildungsroman centrat pe universală temă a parvenirii. Trebuie subliniat că inițial nu e vorba de o formă vulgară a parvenirii ca în cazul lui Dinu Păturică din *Ciocoi* ... , romanul lui Nicolae Filimon (un exemplu). Este vorba de o parvenire bine motivată etnic (rasial) și social. În absolut dorința este nobilă, dar devine detestabilă în concret când ambiția, consecvența și metodele desfigurează umanul. Dar să revenim la protagonistul romanului lui Ioan T. Morar. Deci, până la momentul devenirii “Ofițer al Armatei Române” parvenirea lui Georgian poate fi considerată pozitivă, ca aspirație legitimă a ființei umane spre împlinirea în lumina unui ideal. În cazul personajului din romanul despre care facem vorbire, drumul parvenirii se complică prin obsesia identității rasiale căreia îi este asociată situația de orfan. Obsesia identitară induce permanent un sentiment de neliniște, de frică că poate să apară “ceva neprevăzut” care să “spulbere noua lui identitate” și ambițiile de viitor.

Pentru a înțelege dorința lui Georgian de *schimbare la față* nu trebuie trecută cu vederea iubirea totală, reciprocă dintre mamă și fiu. Fiul mărturisește mamei: “ești singura persoană de care mă simt legat, și nu așa cu fire subțiri, mă simt legat cu o frânghie.” Vom vedea mai încolo că

această legare cu frânghia înseamnă mai mult decât iubire filială. La despărțirea după prima vacanță, mama își sfătuiește fiul: “Nu știu ce crezi tu, da’ io aș vrea ca tu să nu te mai întorci în țigănie. Să te faci rumân. Tu nici nu semeni a fi țigan. Nu ești negru ca noi, ai ochii albaștrii. Îi ușor să pari rumân. Să le zici la recensământ că ești rumân. Și gata, te iau ăia de rumân. Ce să faci cu capul ăsta deștept în țigănie?” Mama e convinsă că nimic din ceea ce l-ar putea ajuta să se împlinească nu e nici imoral, nici ilegal: “Nu contează învelitoarea”. Coincidența de gânduri înseamnă pentru fiu a doua naștere: “Dacă ea care l-a născut a fost de acord ca el să fugă din țigănie, să se îndepărteze, să fie altul, să nu mai fie țigan, era ca și cum l-ar fi născut din nou, ca român.” “Trenul îl așteaptă în gară. Nu-l mai conduce nimeni la peron, mama se oprise la barieră.” Dincolo de semnificația și justificarea psiho-morală, dragostea profundă și permanentă a fiului pentru mamă are și explicație de psihologie abisală: nu poate scăpa de complexul rasial. Ascunderea originii este problema lui existențială: țiganul pe care îl duce în spate este crucea sa. Chiar dacă sunt bine grefate pe trunchiul narativ, nu sunt prea frecvente situațiile, comportamentele, coincidențele care îi amintesc mereu lui Georgian de originea sa de țigan? Din multele exemple aleg unul care ilustrează cele două aspecte la care am făcut referire. Când, deghizat în țigan trece linia frontului și pătrunde în Odessa sovietică, Georgian își spune: “Complicată situație [...] să mă întorc la ce am crezut ascuns totdeauna. Să-mi pun drept mască ceva ce am ascuns cu altă mască. Să joc un țigan fals cu care să maschez românul fals care se ascunde de țiganul adevărat care sunt. Ironia sorții sau cinismul sorții. Patriotismul înseamnă, acum, să fac pe țiganul.”

În cotextul obsesiei, pentru a arăta că este român va trebui să dea dovadă de patriotism. Ideea lui Georgian despre patriotism se lărgeste mereu cu noi componente. La început “Patriotismul lui era făcut din ambiție, din voința de a fi cel mai bun. Patriotism înseamnă să termine primul Liceul Militar, să termine primul Școala Superioară de Război, să fie foarte bun ca să poată ascunde, în spatele acestor rezultate, orice ar putea duce spre adevărata lui identitate, orice l-ar putea demasca. Patriotismul lui era ca acum [în timpul războiului] să nu moară și, din contra, să omoare el cât mai mulți dușmani. Să treacă prin flacăra războiului cât mai mulți inamici [...]” Elev militar și apoi tânăr ofițer, Georgian îl admiră pe Ion Antonescu întruchipare a energiei și voinței, atribute care l-au fascinat din totdeauna. Mareșalul a devenit idolul său. În concepția lui de militar a fi patriot înseamnă a-i fi loial până la capăt. L-a considerat tatăl său spiritual. Când trebuie să ia o decizie sau să-și exprime o părere se întreabă ce ar face Mareșalul în locul lui, având cu acesta dialoguri imaginare. În timpul războiului patriotismul lui Georgian se lovește de întrebarea generalului Ciupercă: “nu cumva linia frontului merge prea departe de frontierele țării?” și de părerea maiorului Pălăgean “ofensiva asupra Odesei e o greșeală.”

Odată intrat la Liceul Militar, Georgian lasă la poartă inima. El gândește și acționează numai rațional: “Eu nu mai am visuri, eu am obiective de atins.” Vrea să facă totul numai cu creierul, negând inima. A învățat să-și ascundă gândurile și obsesia încât să fie de piatră, să fie de nepătruns pentru oricine.

După consumarea *primei trădări* încep să se manifeste consecințele negative ale aprigii dorințe de parvenire. Încet, dar sigur, personajul se dovedește a fi versatil, nehotărât, fără curajul deciziei asumate. Toate aceste trăsături de caracter se arată în adevărata lor dimensiune în perioada războiului. Personajul, într-o totală dezorientare și naivitate politică, treptat renunță la parametrii de morală și conștiință. A rămas consecvent principiului “să fii totdeauna de partea învingătorului, a celui mai tare.” Având instinctul conservării, Georgian se lasă ușor și rapid racolat de sovietici prin uneltele lor, comuniștii din țară instruiți la Moskova. Georgian trădează a doua oară crezând(?) că trădează din patriotism. După racolare, instruit la Moskova, crede că dacă România scapă de Mareșal și trece de partea sovieticilor contribuie la înfrângerea lui Hitler și se va număra printre învingători și va rămâne România Mare. Din păcate trădarea lui Georgian și trecerea lui în tabăra sovieticilor este insuficient pregătită și superficial motivată, fără frământări de conștiință din partea personajului. Trădarea se săvârșește la Moskova prin “lecțiile” tovarășului Walter(!), prin trecerea pe la Institutul pentru Pacea Mondială și prin Căminul pentru străini “Viitorul luminii”. După prelucrarea ideologică de la Moskova, Georgian descoperă plăcerile schimbărilor de identitate: “cameleonul din el trăia zile de sărbătoare. Așezase atâtea straie și identități între el și țiganul din

Tărtărești, încât parcă și lui îi venea greu să spună cine e el, cel adevărat. Și nici nu mai conta.” De fapt, Georgian și-a pierdut orice identitate, a devenit un simplu *număr* într-un sistem întemeiat pe o ideologie simultan utopică și criminală.

Trimis în țară pentru prepararea evenimentului de la 23 august 1944, Georgian ia legătura cu celula de ilegaliști din București. Scena întâlnirii într-o casă conspirativă este de-a dreptul hilară. Prezentarea ilegaliștilor (nume, limbaj, înfățișare, comportament) ilustrează analfabetismul și mizeria morală și intelectuală a uneltelor prin care puterea comunistă și-a exercitat tirania criminală.

În paginile care evocă actul din august 1944 nu apare Regele, ci doar comuniștii. De ce această lacună?

La Moskova traducând pentru sovietici presa din țară, privind la portretul Mareșalului din ziar, fără nici un respect militar și *filial* i se adresează, ca de atâtea ori, într-un dialog imaginar, abjurând: “Am fost un om slab și am crezut că voi deveni puternic dacă te voi lua model. Marașale, m-am înșelat. Nu ești de loc puternic. Tovarășul Stalin te are la degetul mic. El e puternic, nu tu! Iar dacă îmi va da ordin să te împușc, o voi face fără să-mi tremure degetul pe trăgaci. Tovarășul Stalin are viziune, are forță și statură de mare comandant. E generalisim! Da, e un geniu militar, e un conducător adevărat, care duce popoarele sovietice spre fericire și egalitate.” Convertirea s-a împlinit. De la idolatria pentru Comandantul Armatei Române și tatăl spiritual, Georgian trece la dispreț și ură. (Abjurarea lui Georgian ne amintește de ceva similar din vremea Inchiziției.) Urmează doar actul fizic care s-o consfințească. Mareșalul este arestat și executat. Cel care comandă plutonul de execuție este *tovarășul colonel Georgian Nicolau*. El trage ultimul cartuș care va pune capăt vieții Mareșalului. În ultima clipă de viață, acesta îl privește parcă i-ar spune “Și tu Brutus?!” Orbit, Georgian nu înțelege privirea Mareșalului. Convingerile politice ale lui Georgian sunt fragile și flexibile. Etapele drumului său politic sunt : admirator al Mareșalului, patriot până la naționalis și antisemit; inconștientul îl avertizează că victoria alături de Hitler este o iluzie trece, într-un amestec de inconștient-conștient, cu arme și bagaje în tabăra “tovarășilor” și în diviziile “Tudor Vladimirescu” și “Horia, Cloșca și Crișan”, care se alătură “armatei eliberatoare”.

Citind cele două paragrafe (regret că nu le mai citez fiind prea lungi) din finalul romanului te întrebi cine rostește cuvintele, Georgian sau naratorul (autorul)? Mareșalul nu intră în atenția scriitorului cu statut de personaj principal, nici nu apare direct în narațiune, dar face din demitizarea lui una din mizele romanului său. Cazul complex al personajului istoric trecut în ficțiunea literară e cam expedit. Nu înțeleg de ce este memorabilă (afirmă un critic) imaginea lui Ion Antonescu dus spre locul execuției. Sau mai corect spus: în ce sens consideră autorul afirmației că imaginea este memorabilă. De asemenea, despre *brutalitatea* sovieticilor secondați de slugile lor, precum tovarășii Walter, Ana, Bodnăraș, poetul Alioșa Păstrui (ce nume hibrid!), nicio vorbă.

Una din schimbările la față a lui Georgian este marcată de participarea lui la război și la cucerirea Odesei. La intrarea în Odessa cucerită, mânat de orgoliul că victoria i se datorează lui, Georgian se urcă într-un tanc pentru a conduce marșul triumfal spre centrul orașului. Totuși, vigilent și cu gândul la viitorul său se oprește la timp cu tancu pe dreapta pentru a lăsa cale liberă generalului Iacobici. Atenția scriitorului se îndreaptă spre ceea ce a urmat după căderea orașului. Pentru aruncarea în aer a Comandamentului și moartea în explozie a mai multor ofițeri superiori români, la ordinul Mareșalului, Odesa trebuie pedepsită exemplar. Capitolele 15-18 sunt scrise în gamă nu tragică, ci naturalistă. Mai întâi, fără alegere, sunt executați prin spânzurare cinci mii de evrei, apoi alte sute, sub pretextul că sunt pregătiți pentru îmbarcarea pe un vapor care să-i ducă în Palestina, sunt închiși în patru magazii fiind arși de vii și aruncați în aer. Locul masacrului se numește Dalnic (ce asemănare sonoră cu un alt loc în care a avut loc un masacru ordonat de tătucul Stalin). În aceste pagini imaginația scriitorului lucrează după *model*. Romancierul nu face nici o deosebire între cei doi frați: nazismul și comunismul. Astfel de idiologii și dictaturi nasc monștrii, ca generalul Iacobici, colonelul Deleanu, pretorul Niculescu, maiorul Talpeș (personaje din roman). Georgian a ajuns și el un fanatic. Într-un dialog imaginar cu Mareșalul, Georgian îi spune ce crede el că ar trebui făcut în Odessa: “«Da, Domnule Mareșal Antonescu, mă bucur că mă întrebați ce cred eu că trebuie făcut [...] Cred că după o astfel de înspăimântare în grup cu tunurile [...] I-am pune să-și denunțe toți vecinii mai ales evrei [...] trebuie să le oferim delatațiunea ca alternativă la

sânge și moarte. Torni, trădezi, rămâi în viață. Nu torni, nu-ți mai garantăm nimic.»” Ce anticipare a metodelor comuniste! Pentru execuțiile din Odessa și de la Dalnic, Georgian se justifică în fața lui Ștefan prin sofisme incredibile: “Nu amesteci sentimentele cu războiul, că din combinația asta pierzi. Nici măcar ură nu trebuie să pui în joc în război, că și ura îți poate întuneca mințile și asta te împinge la greșeli strategice. Neînfricat înseamnă, în ultimă instanță, nesimțitor.”

Întâmplarea face ca Ștefan Velescu, colegul de liceu militar și prieten cu Georgian, să asiste la cele ce s-au întâmplat la Odessa. Ștefan îi spune lui Georgian: “«N-aș putea fi avocatul lui Deleanu dacă ar fi judecat, și nici avocatul lui Niculescu. Sunt crime pe lumea asta care nu permit nici un avocat al apărării. Dreptul de apărare trebuie interzis în astfel de cazuri.»” La dezaprobarea masacrului de către Ștefan, Georgian îi răspunde cinic: “Eu nu am ucis, eu doar am numărat ce au ucis semenii, au fost un fel de contabil al morții.” Ștefan, cu uimire și durere, se întrebă “cum ajunsese un tânăr strălucit [...] cum a ajuns un deraiat, un fanatic fără nuanțe? Ce transformări au loc în inimă și-n creier sub influența fanatismului [...] pentru a ajunge la frazele violente, primitive și să le rostească de parcă ar fi esența gândirii umane.” Și continuă Ștefan: “ [...] voia să ajungă foarte sus [...] și pentru asta călca pe cadavre. Și, în primul rând, chiar peste cadavrul omului extraordinar care fusese el însuși înainte de război.”

În ascensiunea lui descendentă (!) Georgian face câteva gesturi care par că ar deschide o schimbare spre bine. Un astfel de gest este spovedania în fața lui Ștefan prin care își mărturisește adevărata identitate. Ștefan, în numele prieteniei, dincolo de orice barieră, îl înțelege. Tot lui Ștefan, când pleacă în Tansnistria pentru a-și salva din lagărul de deportare mama și surorile, îi lasă o scrisoare-autobiografică. Georgian se spovedește încă o dată și cu toate acestea merge înainte pe drumul ales, nu renunță la loialitatea față de Mareșal. Georgian își imaginează o scrisoare către Mareșal prin care își justifică *dezertarea* de la CAR. Conversația imaginară a lui Georgian cu Mareșalul ne amintește de discuția lui Apostol Bologna cu generalul Karg căruia încearcă să-i explice *imposibilitatea morală* în care se află. Deosebiriile dintre cele două scene sunt importante. Personajul lui Liviu Rebreanu este ferm în atitudine și merge până la capăt în asumarea identității sale de Român și de Om. Personajul lui Ioan T. Morar, cu toată drama familiei pentru care este vinovat Mareșalul, nu se dezice de el, îl consideră în continuare tatăl său spiritual. Rămâne surd și orb la adevărul pe care Ștefan i-l spune: “Georgian, e o crimă ceea ce s-a făcut! [...] Georgian, cum să-l mai aperi după toate astea?” Sofismele cu care se apără Georgian sfidează bunul-simț uman: “Nu-l apăr. Cred că e un patriot adevărat. Da, e cam excesiv în ceea ce a făcut el, dar nu poți proceda altfel cu balcanismul nostru, cu lenea și trândăvia . [...] Admit că legile lui sunt aspre, dar au devenit criminale pentru că au fost aplicate în mod criminal.” Cu toate că se vrea demiurgul destinului său, Georgian nu are curajul deciziei, ci acceptă hotărârea hazardului; *dă cu banul*. Plecarea de la Ștefan, unde, în cadrul familiei a luat cina, înseamnă despărțirea celor doi dioscouri. Este o despărțire ideologică, legătura de prietenie rămâne, rămâne ca virtuală salvare pentru Georgian.

Odiseea lui Georgian e jalonată de câteva **întâlniri** care își pun sigiliu pe destinul său. Prima este cu Ștefan în timpul anilor la liceul militar. Cei doi leagă o puternică și durabilă prietenie, pretenie ce ne amintește de Castor și Polux. A doua este cea cu viitorul Mareșal la absolvirea Școlii Superioare de Război. Devenit idolul și tatăl său spiritual, va avea cu acesta câteva dialoguri imaginare. A treia întâlnire este cea cu “omul cu șapcă de proletar”, cu care începe acțiunea de racolare de către comuniști. În această racolare rolul principal îl are tovarășa Ana. Se mai poate adăuga una. În timpul primei vacanțe pe când era elev-militar va lucra în calitate de corector la ziarul “Universul”. “«Și uite așa am ajuns să citesc și eu ziarul», și-a spus. După o lună era la curent cu tot ce mișcă în țară și în lume, știa *vânzolelile politice*, faptul divers, discuțiile pe teme economice, viața culturală, *mercurialul și tranzacțiile*.” (s.n.- IP)

La fel de semnificative sunt iubirile lui Georgian. Vica de la “Universul” îl va iniția pe tânărul de optsprezece ani în tainele amorului. E dotat și devine experimentat pentru iubirile fiziologice. Toate aventurile lui amoroase sun pentru el numai succese. Toate femeile din aventurile sale erotice îl apreciază ca bărbat. Într-o partidă de esx chir și pe tovarășa Ana o face “să găfâie fericită”. Iubirile lui se reduc doar la desfătărilor trupești. Țigăncii Djinga din Odessa care îi

mărturisește dragostea, îi răspunde cu o sinceritate brutală: “Nu pot spune că te iubesc, eu nu iubesc pe nimeni.” Cei doi se vor mai întâlni. Erotismul manifestat pentru țigancă Djinga e o manifestare, nu atât al instinctului, cât al subconștientului identitar. Iubirea pentru rusoaica din perioada moskovită, de asemenea, poate fi raportată la subconștient asupra căruia lucrează *racolarea*. Foarte bine este lucrată scena în care tovarășa Ana îl obligă pe proaspătul tovarăș Georgian la un act sexual. Prin agresivitatea și erotismul animalic-revoluționar al tovarășei Ana scena este grotescă. Ideologia comunistă i-a luat tovarășei toată feminitatea și iubirii toată poezia. În cazul tovarășei Ana actul iubirii se desfășoară ca un exercițiu militaro-comunist. Actul sexual la care e supus Georgian înseamnă convertirea lui totală și definitivă la ideologia comunistă. Din virtual învingător Georgian devine o jucărie a istoriei și o victimă a propriilor ambiții.

Protagonistul romanului lui Ioan T. Morar este un personaj mai mult complicat decât complex. Georgian a mers mereu paralel cu *drumul Damascului*. Hybrisul său nu-l sancționează Destinul, ci Istoria, care a luat-o razna.

Sub umbrela unui Bildungsroman, Ioan T. Morar scrie un roman politic abordând o temă complexă și delicată: dictatura Mareșalului Antonescu și participarea la război alături de Hitler. În ce scop și cu ce rezultate? Chiar dacă nu este explicită, una din mizele romanului este demitizarea figurii Mareșalului. Așa se justifică și inserarea în narațiune a documentelor despre deportarea țiganilor în Transnistria și Addenda. De asemenea demersul lui Georgian pentru scoaterea mamei și a celor două surori din lagărul transnistrean oferă prilejul de a descrie abuzurile regimului antonescian și a condițiilor inumane de viață ale țiganilor deportați. În aceeași măsură prin toate imaginile de război scriitorul dezeroizează războiul. În ultimile capitole ale cărții, fără retorică inutilă, pune în lumină relația de frați gemeni dintre nazism și comunism.

Altă miză a romanului, aceasta la vedere, este condamnarea rasismului și a antisemitismului. În legătură cu tratarea acestei probleme din roman ar fi de făcut o observație. Autorul ar fi trebuit să găsească în interiorul scenariului epic o soluție narativă prin care problema antisemitismului românesc să nu fie scoasă din cotextul istoriei europene. Nu de alta, dar un necunoscător (sau de altă orientare) ar rămâne cu ideea că poporul român ar fi fost bântuit în toată istoria sa de această atitudine și că ar fi chiar fruntaș. Or, prin raportare la adevărul istoric despre antisemitismul din Europa, cel românesc este mult mai tânăr și nu are caracter de masă.

Negrul și Roșul fiind un roman despre prejudecăți rasiale, despre antisemitism, despre nenorocirile războiului, despre fanatismul ideologic este o pledoarie pentru umanism; un Bildungsroman ca ambalaj pentru un roman despre condiția umană.

Romanul lui Ioan T. Morar are o structură compozițională echilibrată, *formal* de tragedie în 3 acte cu 44 de scene. Textul este organizat în trei părți fiecare cu un titlu metaforic. Prima parte, *Trădarea*, urmărește “trădarea” țigăniei de către Jorjan Nicolae, evadarea acestuia din condiția lui rasială și socială, și schimbarea identității, devenind Georgian Nicolau. Partea a doua, *Războiul*, relatează tribulațiile lui Georgian Nicolau în timpul războiului. Partea a trei, *Trădarea*, este despre trădarea de către Georgian a lui Antonescu și a Armatei Române al cărei ofițer superior este. Această trădare înseamnă acceptarea utopiei și dictaturii comuniste. Cu toată construcția armonioasă, organizarea textului trebuie amendată cu o observație critică: romanul nu avea nevoie, nici de “cuvântul autorului”, nici de Addenda. Cele două apendice nu fac altceva decât să accentueze caracterul local și particular obturând **poveștii** deschiderea spre universalitate, spre semnificația universal umană.

Asemănarea de titlu a determinat critica de întâmpinare să afirme repede și fără nuanțe că *Roșu și Negru*, romanul lui Stendhal este modelul lui Ioan T. Morar. Este drept că eroul scriitorului nostru mărturisește că sub influența preotului Dragomir ar fi ales *negrul* – sutana preotească, dar imaginea unei unități militare ce trecea prin sat spre poligonul de instrucție îl hotărăște să aleagă *roșul* – cariera militară. Julien Sorel și Georgian Nicolau se aseamănă doar prin faptul că fiecare este copilul veacului său. Caracterul celor două personaje se mai aseamănă prin voința și energia cu care urmăresc atingerea scopului propus. Din ecuația celor doi eroi nu trebuie scoasă condiționarea istorică (Restaurația în cazul lui Julien Sorel; Războiul al doilea mondial în cazul lui Georgian Nicolau), cea rasială (francez, respectiv, țigan), cea socială (burgheză modestă în cazul francezului,

de mizerie a țiganului) pentru că tocmai această condiționare triplă determină deosebirile profunde dintre cele două personaje și semnificațiile destinului lor. Cele două personaje mai au ceva similar: caracterul lor se forjează pe un model ales, Napoleon și, respectiv, Mareșalul, amândouă modele întruchipând voința și energia. Cei doi eroi de roman diferă substanțial prin parcursul vieții lor și prin semnificațiile pe care le au. Personajul scriitorului francez este realizat exemplar în parametrii realismului social și moral, cel al scriitorului român, fără îndepărtarea de realismul fundamental din totdeauna, ilustrează convingător înțelesul politic și umanist al romanului. Nu este greu de observat că figura balzaciană de parvenit a lui Georgian este întregită cu motivul oedipian combinat cu motivul orfanului.

În romanul scriitorului francez cele două culori sunt două metafore cu semnificații sociale și psihologice. În romanul scriitorului român, începând cu schimbarea ordinii celor două lexeme din titlu, cele două culori își largesc înțelesurile. Schimbarea ordinii cuvintelor din titlu nu e un simplu gest de distanțare a scriitorului nostru de model. În prima parte a romanului lui Ioan T. Morar, nergrul semnifică lumea țigănească din care Georgian vrea să evadeze, pe care o trădează și o vrea moartă pentru el; roșul semnifică, pe de o parte, noua identitate, cea de român și Ofițer în Armata Română, iar pe de altă parte, respectiva culoare trimite spre situația de război. Trădarea din partea a treia este tot *nergrul*, adică, Georgian își trădează statutul de Ofițer superior al armatei române, trădează pe Mareșal, tatăl său spiritual și trece la roșul comunist. Titlul și organizarea textului în cele trei părți (*Trădarea, Războiul, Trădarea*) se sprijină reciproc în eliberarea semnificațiilor.

Modelul pentru romanul lui Ioan T. Morar nu trebuie redus la Stendhal. Georgian seamănă cu Răzvan, eroul din drama *Răzvan-vodă* de B. P. Hasdeu; personaje excepționale în împrejurări excepționale. Diferența: Răzvan – personaj romantic; Georgian – personaj realist. De aici apoi decurg toate celelalte deosebiri.

Un posibil model, eu îl cred sigur, este romanul rebrenian, *Gorila* – roman politic. De exemplu, discuțiile ideologico-morale dintre Georgian și Ștefan amintesc de cele dintre Pahonțu și Teofil Dungeanu; Georgian seamănă cu Pahonțu prin voința de parvenire, prin drumul ascendent permanent însoțit și amenințat de o *umbră*.

În puține romane din ultima vreme am întâlnit o narațiune și o scriitură cu atâtea subtilități de conținut și de limbaj. Scriitorul se întoarce la narațiunea clasică (narațiune liniară, cronologică, cu narator omniprezent și omniscient, ritm dinamic, fără comentarii), dar cu discrete abateri prin analepsă și anticipare. E de remarcată *unitate* între comentariul naratorului și discursul indirect liber. Folosind acest mod de a nara, printre *banalitățile* cotidiene sunt strecurate observații și comentarii socio-politice și cugetări, mai mult sau mai puțin “filosofice” despre personaje, evenimente, asezonate cu ziceri cu subînțelesuri. Interesant este modul de realizare a caracterizării și a analizei psihologice, dar nu atât prin ineditul lor, cât prin știința utilizării tehnicilor. În acest sens e de reținut tehnica visului (vez p. 121-123) prin care e sondat subconștientul; dialogurile imaginare ale lui Georgian cu Mareșalul, tatăl său spiritual. Nu lipsește folosirea contrapunctului. Am reținut secvența în care în mintea lui Georgian se produce opoziția dintre Nae Ionescu, profesorul de filosofie, la ale cărui cursuri participă de câteva ori, și Mareșal: “Georgian rămase de partea Mareșalului, nu-l atrăgea deloc celălalt. Mareșalul era un bărbat de stat, un om de acțiune, pe când celălalt vorbea frumos în fața amfitrionului plin, dar ar fi fost să conducă măcar un pluton de soldați care nu-și dau ochii peste cap, nu se entuziasmează la construcții meșteșugite de cuvinte, ci așteaptă ordine, adică acele cuvinte seci și precise care fac armatele să funcționeze.” Georgian alege *acțiunea* nu *filosofia*. Un alt exemplu găsim la pagina 115 unde naratorul pune față în față atitudinea lui Ștefan și pe cea a lui Georgian față de cele întâmplate la Odessa. O mențiune merită dubla funcționalitate a dialogului. Dincolo de funcția narativă și conținutul literal, în multe cazuri schimbul de replici poate fi considerat un dialog al *vocilor conștiinței* lui Georgian. Totuși, se impune o observație: prin insistență și lungire unele dialoguri capătă un aer de artificialitate.

Altă reușită a scriitorului este limbajul. Este unul simplu, firesc, perfect adecvat mediului, situației, condiției sociale și intelectuale a personajului. În același timp e ancorat în semantica militară, lumea militară și a războiului fiind cronotopul romanului. Limbajul are două paliere de

semnificare: unul literal, celălalt cu subînțeles, aluziv. Descrierile sunt foarte rare, cele câteva existente sunt expresioniste ori suprarealiste.

Ioan T. Morar ne oferă prin **Negrul și Roșul** un roman despre problema identitară și despre condiția umană determinată de niște condiții istorice antiumaniste. Totuși, autorului nu reușește să depășească tensiunea dramaticului, nu are apetență pentru tragic.

Prin construcție, prin caracterul discursului epic, prin problematică, prin dialogurile, majoritatea profund ideatice, romanul pe care l-am comentat îl apropie pe autorul lui în familia Rebreanu – Preda. Timpul va valida sau va infirma verdictul meu.

PS Așteptăm continuarea! Ce se va întâmpla cu Georgian în epoca comunistă? Va urca în ierarhia nomenclaturii comuniste sau va avea soarta unui Lucrețiu Pătrășcanu (personajul apare în roman pentru câteva clipe – p.316)?

Mediaș, iulie, 2014

Ionel POPA